

M E D L E M S B L A D

for

A U S T M A R K A

H I S T O R I E L A G

Nr. 41.

JUNI 1989.

FORORD

Tilgangen på stoff til bladet har aldri vært bedre enn nå. Det er kommet hyggelige brev fra ~~frø~~ Ole Svendsen og Tove Embre, på årsmøtet fikk jeg flere artikler av Rudolf Bråten, Arve Haugen hadde kopiert en håndskrevet visebok etter Jørgine Melby som Anna Haugen hadde funnet i sitt barndomshjem. Martin Åberg har oppsporet viseboka etter Mina Boli hos Hans Amundsen på Kongsvinger. Arne Boli besøkte meg med gamle papirer etter Tårnvik, og Oddvar har funnet fram interessant historiestoff. Alt dette er arkivert, og vil komme i bladet etter hvert. Takk for alle bidrag, og fortsett letingen etter historie fra bygda vår!

Det er 100 år siden Ole Jansrudvangen ble født, vi har med omtale og dikt.

Les Nytt fra laget, og merk dere medlemsmøte, temautstilling og sommertur.

Finn Åberg

NYTT FRA LAGET

Årsmøtet

Smedhaugen er et intimt og trivelig sted å holde møter i. Årsmøtet 9. april samlet 25 medlemmer. Årsberetning og regnskap ble enstemmig vedtatt uten særlige merknader. Økonomien har bedret seg betraktelig det siste året. Kassabeholdningen er nå kr 7456,68. Men det blir god bruk for pengene, bl.a. til videre restaurering på Smedhaugen.

Årsmøtet godkjente at vi søker fagkyndig hjelp til å restaurere noe gammelt inventar.

Kontingenten blir fra neste år økt til 50 kr. Nåværende kontingent dekker knapt utgivelsen av dette bladet.

Finn Åberg holdt et interessant foredrag om sitt arbeid med å samle stedsnavn. Vi fikk et innblikk i hvor systematisk og nøyaktig han hadde gått fram i navnesamlingen. Ca. 2000 navn fra bygda er registrert, og dette har vært meget tidkrevende. Finn hadde plukket ut et knippe med interessante navn, og det viser at stedsnavnet i seg sjøl ofte har en historie å fortelle. Historielaget har fått et komplett sett av navnerregisteret.

Valgene gikk greit unna, og det ble gjenvalg på hele styret. Oddvar Jakobsen fortsetter som formann. Det samme gjør nestformann Rolf Amundsen, sekretær Åge Sørmoen, kasserer Ragnhild Skullerud og styremedlemmene Liv Solbergseter og Roger Linna. Vararepr. til styret er Karen Eng, Tor Eivind Pramm og Syver Gylterud. Revisorer: Randi Sørli og Tor Eivind Pramm. Valgkomite: Sissel Melbye, Andreas Aafloen og Johanne Linna.

Sekr.

Medlemsmøte 18. juni

Søndag 18. juni kl. 15.00 inviterer vi til medlemsmøte på Smedhaugen. Vi skal prøve bakerovnen for første gang, og håper baksten blir god nok til at vi kan servere de fram-møtte.

Oddvar Jakobsen vil fortelle om brukspatronen Mitander, som drev stort bl.a. ved Sikåa midt på 1800-tallet. Det blir også anledning til diskusjon om hvilke saker historielaget bør ta seg av i nærmeste framtid.

Sommerturen

Det er fortsatt noen ledige plasser i bussen på Europaturen vår i juli. Hvis du har hatt i tankene å bli med, så slå på tråden og ta en prat om det. Ring Åge tlf 28147 eller Oddvar tlf 28246. Men gjør det straks!

OLE J. JANSRUDVANGEN.

I år er det 100 år siden dikteren øst på Skog-
en ble født, og det er 40 år siden han døde.

Ole var født på Jansrudvangen, en gammel hus-
mannsplass ½ mil øst for Austmarka sentrum.
Her bodde han hele sitt liv bortsett fra krigs-
årene da han, som så mange andre, var flykt-
ning i Sverige.

Ole Jansrudvangens liv skilte seg lite ut fra
andre menneskers i dette skogdistriktet. Han
vokste opp under trange kår, som den eldste i
en søskenflokk på åtte. Folkeskolen var eneste
utdannelsen og skogen den viktigste arbeids-
plassen. Ole var ungkar hele sitt liv.

Faren, Johan, var en blid og munter kar, glad
i sang og musikk, mens moren, Andrea, var mer
alvorlig og streng. Hun var sterkt religiøs.
Ole har nok fått impulser fra begge to.

Livet innpå skogen var like til våre dager
preget av hardt arbeid for utkommet, og
egentlig var det liten tid til overs for
kulturelle virksomheter. Men det ble tydelig-
vis lest mye i Jansrudvangen, og denne familien
var velorientert på mange områder. Flere av
søskenene var glade i lyrikk.

Miljøet var nok likevel ikke det beste for en
som hadde trang til diktning. Men Ole ble
anerkjent som skogens poet, og "Dikter'n" ble
han da også hetende, og det ble sagt i full
respekt.

Diktene er aldri blitt offentliggjort for den
store verden, men enkelte av dem har stått i
aviser og blad, og noen er blitt klassikere
innpå skogen. Det er først og fremst de med
emne fra gamle dager, som "Sagn fra Varald-
skogen", diktet om koia ved Hørsjøbrua, om
veien østover skogen o.l. En del dikt er
skrevet til brylluper, konfirmasjoner og
fødselsdager.

Men de fleste, som stort sett er lite kjent,
ligger i en helt annen gate. De er høypoetiske
og forteller om lengsel, vemod og et vart og
sårbart sinn. En del titler forteller om det:
Vennskap, Våken drøm, Ensomhet, Minder, Trøst,
Vårkveld, Hjemløs proletar, Lengsel, o.s.v.

Noen kunstnerisk vurdering skal jeg ikke gi
meg inn på. Diktene er skrevet i en gammelmodig
stil, uten bruk av skogens dialekt og uten
stedets saftige, jordnære humor. De vil virke
fremmede for mange i dag, hans impulser var nok
den romantiske stilen fra forrige århundre.

Vi vil denne gang ta med diktet Fortuna. I blad
nr 20 og 24 hadde vi også dikt av Jansrudvangen,
og vi vil prøve å få med flere i tida framover.

Finn Åberg

FORTUNA

Fortuna, gudinde for lykke og held,
av dig vi jo glæderne får!
Men somme du gjester i livets kveld
og andre i livets vår.

Og mange som aldrig, nei aldrig fikk
sitt ønske beskinnet av dig.
Du så ikke savn i de bedende blikk,
og fant ikke længselens vei.

Tindrende stjerne på himmelen klar
hvor deilig du blinker og ler!
Å gi du mitt hjerte et trøstende svar
på undren hvor lykken er.

Du troner så høit over skyggernes dal
i solenes gulldiadem,
kanhende du ser fra din luftige sal
et glimt fra Fortunas hjem ----?

Så mangen aften jeg længtende stod
med blikket mot himmelen vendt,
den fuktige muld lå under min fot,
der oppe var stjernene tendt

Da kunde det hende der likesom sprang
en funke fra himmelen ned, -
en hilsen fra lykken som kommer en gang
og bringer mitt hjerte fred

Fortuna, gudinde for lykke på jord,
jeg smilende nynner ditt navn.
På drømmenes skute jeg stiger ombord
og ankrer i håpets havn

Ole J. Jansrudvangen

PÅSKE 1989

Det er påskeaften 1989 med oppholdsvær. Har vært så å kalle helt bart i lang tid, for den del, det vi kaller "Barvinter" like siden jul. Mer vinterakti før jul med kuldeperiode.

Nå på slutten var det tilføy til vinter fler ganger, med snødekte vidder. Men nå har sola overtaket over denne vinteren. Sølete er det her oppe i Maurberget, og ikke no bedre andre steder heller etter grusveiene.

Høgtider og årsskifter er milepæler, der en ser seg tilbake på det som har hendt. Skulle ha skrevet om de viktigste tanker og hendelser.

Til å begynne med vil jeg nevne Per Øieren, en venn fra foreningsarbeidet i Øieren ungdomslag, som overrasket meg med blomster her om dagen. Han har mange opplysninger om sine finske forfedre, og byggetomter omkring på garden, driftsmåter og forskjellig. En venn som ikke svikter. Det varmer en, og gjør det

lyst i alderdommen. Fler av mine venner har besøkt meg i påsken. Kan nevne: Astrid og Odd Aronstorp, Yngve Strand, som er fast hele tiden. Vi har felles interesser når det gjelder forskning. Sverre Østgård er hit av og til. Ja, det er fler besøkende, men ikke i påsken.

Har ikke fått inn stoff fra mine medarbeidere til påsken, slik jeg tenkte for å unngå alt i en gang. Men det ordner seg sikkert.

Så kommer det for meg hvordan det norske språk blir gjordt uforståelig. Ikke nok med den stigende bruk av fremmedord, det blir drysset på med utenlandske innslag. Hvad med den store skjemamengde, som skal utfylles til hver tid, og selvangivelser. Fjernsyn og radio er vanskelig å forstå. En må sette det sammen med gjettinger.

Ja da, jeg vet at en blir gammel, men det er yngre som sier det samme. Vi har gjordt vårt, og må også få leve og si vår mening.

Jeg tenker på begravelser, er den nye tid kommet og trenger bort de gamle kjente salmer? Her må de etterlatte velge det som passer, om ikke avdøde selv har bestemt noe.

Forøvrig går det meste sin skjeve gang, med forgifting av hele verden. En ting vil jeg nevne for seg selv: Skrekkfilmer av alle slag blir sendt i fjernsyn, og på andre måter, som det ikke nytter å holde barna borte fra. Dette gikk det å sette en stopper for, om noen ville.

Så arbeides det for skolemuseum og jubileum. Gamle nedlagte skoler blir undersøkt fra kjeller til loft, for å finne gjenstander fra gammel tid. Som regel er de hentet og borte. Hvor de er blitt av er ikke alle ganger helt klart, ikke for meg i allefall. Var med på en slik undersøkelse i påsken på Lundersæter gamle skole. Resultatet var et blekkhus tørket fast på et bord.

Det var hentet to billass derfra til Kongs-
vinger Historielag. Så er de vel kommet noenlunde
på rett sted, skulle en tro.

Forresten syns jeg dette er en for lettvint måte,
da det gjelder skoler som fortsetter. Personlig
mener jeg, at noen minner fra gammel tid
skulle følge kretsen, og oppbevares på skolen.
Det er i allefall vanskelig og få føling med
slike ting, når de en gang er borte fra kretsen.

Rudolf Bråten

OM KARTRUDBYGNINGEN OG LITT SLEKSHISTORIE

Ved historielagets sommertur til Bygdøy i 1988,
fikk jeg anledning til å si litt om min slekts
tilknytning til Kartrudbygningen. Det var nok
ikke alle som fikk tak i det som ble sagt der,
så jeg fant å ville skrive litt i medlems-
bladet om dette.

Først litt om Kartrudbygningen.

Den sto på Veststú'n på Kartrud og blev revet
og flyttet til Bygdøy i 1942. I følge arkitekt
Lars Rohde ved Norsk Folkemuseum, er antagelig
bygningen slik den står idag, fra ca 1750.
Første etasje er nok en del eldre, kanskje fra
siste halvdel av 1600. Vinduer og panel er nok
skiftet ut senere.

Kartrud har nok vært litt av en stor-gård i
gamle dager. Ved krøttertellingen i 1657 hadde
Kartrud den største besetning både i Austmarka
og Eidskog, som da var hovedsognet. Det var
2 hester, 11 storfe, 6 sauer, 6 geiter og 2
griser. Gården blev delt i tre i 1704, og
Kartrudbygningen sto da på Veststú'n, som
var hovedbølet.

Sørum var husmannsplass under Kartrud, og ble
tatt opp omkring 1790. Mine oldeforeldre Erik
Embretsen Gylterud og Kari Torsdatter Røskjølen,
kom fra Ellefsrud (Øllersju) til Sørum i 1880.
Erik Embretsen gikk da husmann på Kartrud fram
til sin død i 1887. Min bestefar, Martin Sørum,
overtok så husmannsforpliktelsene etter sin far.
Han var da 17 år. Martin kjøpte Sørum av
Edvard Kartrud i 1936, og ble da som selveier
løst fra husmannskontrakten. Han døde i 1963,
93 år gammel.

På sine eldre dager var Martin på besøk hos
sine slektinger i Oslo, og han kom da til
Bygdøy og også til Karterudbygningen. Denne
var stengt, og det blev beklaget at han ikke
kunne komme inn å se.

"Det speller ingen rolle," sa han, "for der
har je eti så mie graut så der veit je hossdan
alt ser ut innadørs."

Ole Svendsen

NORSK-AMERICANERENS SANG

Til vesten reiser mange for bedre kår at få
der er det bare glæde for store å for små.
Så tænker næsten alle som reiser fra vort land,
men ak, de bliver skuffet så mangen kvinde,mand.

Med tårefylde øine, de i America går,
å ønsker sig til bake, til sine gamle kår.
Thi længselen har styrke, så langt fra hjemmets
grund,
på hjemmet må de tænke til vær en tid å stund.

Ja, barndomshjemmets minder så kraftig kommer frem,
å ingen fred de finder i Vestens nye hjem.
Selv om de bliver rike, å kommer frem med held,
så vil dog tanken være blandt Norges skog å fjeld.

Thi der, hvor man har færdes i sine barndomsår
blandt alle sine kjære, i fjeld å li om vår,
der vil man nok erfare, er bedst at sætte bo,
for der var tanken samlet, å der var fred å ro.

Der ute i det fjerne langt over bølgen blå
er livet mer prosaisk det vil du nok forstå.
Når du fra Norge reiser så vender de din rygg,
der kan du ikke føle dig som her hjemme trygg.

Ja Norges stolte fjelde, å Norges dahl å sjø,
dem vil du vistnok savne på Vestens store ø.
Å Norges dype skove, å fagre blomster små,
altsammen op sig svinger fra mindets store å.

Denne utvandrervisa er hentet fra Mina Bolis
visebok. Den er undertegnet 11-10-22, Hartvig
Hansen.

F.Å.

AMINOFF: GÅTER FRA FINNSKOGEN

Pere syø, pøytæ laulaa. (Familien eter, bordet
synger)

Svar: Sika imettæ porsaita (Ungene suger grisen.)

Tupa tæynnæ tuttuja eikæ yhtææ tunnæ. (Stuen er
full av kjente, og enda kjennes ingen)

Svar: Imeisten askelloita tuvassa. (Folkenes
fotsteg i stua)

Vanha mies, uus'hattu. (gammel mann, ny hatt)

Svar: Lunta kannon peæssæ. (Stubben med snø på)

Yks tynnør'kahenlaista oltta. (Ei tønne, to
slags øl)

Svar: Kanan muna. (Egget)

Musta kun korppi, lentææ kun lintu, tonkii
kun sika. (Svart som korpen, flyr som en fugl,
roter som en gris)

Svar: Sittisontiainen. (Tordivelen)

Tuhat tuhatta, sata satoa. Yhøllæ vyøllæ
vyøtetetty. (Tusener, tusener, hundrer, hundrer,
Med et belte er de omgjordet)

Svar: Olk'kupo. (Kornneket)

Yks hiir, kaks hæntææ. (Ei mus, to haler)

Svar: Kenkæ ja kengæn nauhat. (Skoen og skoreima)

Mies mænøø mehtææn, nenæ kahtoo kotiin.
(Mannen går tilskogs, nesen peker heim)

Svar: Kirves olalla. (Øksa på Nakken (akslen))

Avskrift ved Rudolf Bråten.

Gammelt legeråd.

Min bestefar, Sigvart Åberg, kokte sårsalve
av kvæ og noen andre ingredienser. Dette ble
smurt på en fille og bundet over såret.
Verken ble trukket ut, og såret grodde
raskere.

F.Å.

TEMAUTSTILLING 13. AUGUST

Utstillingene vi har hatt på Smedhaugen har vært vellykket og godt besøkt.

Vi fortsetter i år søndag 13. august kl 13.00-18.00 med å stille ut skogsarbeiderredskap.

For å få en vellykket utstilling, er vi avhengig av din hjelp til å tipse oss om ting som kan lånes ut - redskaper til hogging, oppmåling, kjøring og fløting.

Ta kontakt snarest med Oddvar, tlf 28246, Åge, tlf 28147, eller Ragnhild, tlf 28262.

Det blir servering av ferskt heimbaka "Smedhaugenbrød".

Styret

Utgiver: Austmarka Historielag.

Redaksjon og ekspedisjon:

Finn Åberg
Meltzersgt. 3
0257 Oslo 2

Tlf 02/44 54 52

Medlemskap i laget koster 30 kr året.
Betales til

Austmarka Historielag
2224 Austmarka

Postgirokonto 3552056

Trykt i 160 eksemplarer.